

¶ Boekbesprekingen

- ¶ H. Dam, *De Wereldbond voor Vriendschap door de Kerken, 1914-1948. Een Oecumenische Vredesorganisatie*, Kampen 1996, 406 blz., geïll., ISBN 90-24278-20-1, f 69,50.

In het overzicht van bewegingen waaruit de Wereldraad van Kerken is ontstaan dat op mijn studeerkamer hangt, de zogenaamde 'highlights – 20th century ecumenical movement', ontbreekt de Wereldbond voor Vriendschap door de Kerken. Toch was de organisatie met deze sympathieke naam naast *Faith and Order*, *Life and Work* en de *International Missionary Council*, de vierde grote stroming die zijn beste krachten aan de Wereldraad heeft gegeven. Dr. Harmjan Dam toont dit mijns inziens overtuigend aan in zijn in 1996 verschenen dissertatie, waarin de geschiedenis van de Wereldbond wordt beschreven. J.H. Oldham persoonlijk heeft bij de voorbereiding van de Oxford Conferentie in 1937 de Wereldbond buiten spel gezet toen het ging om de oprichting van de Wereldraad van Kerken. Dam lijkt dit de oecumenisch pionier kwalijk te nemen. Maar het was, denk ik, omwille van een slagvaardige oecumenische organisatie een volstrekt begrijpelijke handelwijze. Als belangrijkste reden dat de Wereldbond op een zijspoor is geraakt noemt Dam de zelfstandigheid van de nationale afdelingen waardoor allerlei ongelijke verhoudingen tot de kerken ontstonden. Er was geen algemene structurele band met de institutionele kerken. Reeds sinds 1925 stond de Wereldbond als 'bliksemafleider' in de schaduw van *Life and Work*. De moeilijkste politieke tegenstellingen konden worden doorgeschoven. Maar op de lange duur ging de Wereldbond ten gronde aan een methodeprobleem. Afgevaardigden van op nationale leest geschoeide afdelingen hoorden al dan niet welwillend elkaars referaten aan en kibbelden over resoluties, die altijd het karakter van een compromis behielden. Er was te weinig echte open discussie. Een breed gedragen theologische visie op oecumene en vrede

ontbrak. Bonhoeffer heeft daar in Ciernohorské Kupele in 1932 vergeefs om gevraagd. De vrijzinnig-ethische inslag van de meeste deelnemers in het werk van de Wereldbond was theologisch betrekkelijk vrijblijvend. Dam stelt dit probleem wel aan de orde, maar doet geen poging dit belangrijke aspect nader te analyseren. Een ultimatum gesteld door de grote geldschieter van de Wereldbond, de Amerikaanse *Church Peace Union*, om te komen tot reorganisatie, mocht niet baten. In de tweede helft van de jaren dertig waren vergrijzing, een bestuurlijk vacuüm en een onduidelijke koers het voorspel van het einde. *Life and Work* heeft tijdens de voorbereiding op de Oxford Conferentie in 1937 eigenlijk de meeste oude thema's van de Wereldbond, zoals religie en vrede en internationaal recht opgepakt, maar een echte oecumenische vredesorganisatie was het niet.

Het was al onder buitengewoon moeilijke omstandigheden begonnen. De oprichtingsvergadering van de Wereldbond in augustus 1914 moest voortijdig worden afgebroken vanwege het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog. Allerlei organisaties lieten zich voor het nationalistische karretje spannen. Het geval van de kerken staat niet op zichzelf. Wat betreft de Eerste Wereldoorlog was een parallel met het socialisme denkbaar geweest. Dam besteedt hieraan weinig aandacht. Daardoor komt het verschil met de situatie in de Tweede Wereldoorlog onvoldoende uit de verf. Toen lieten de kerken betrokken in de Wereldraad (in status van oprichting) zich veel minder gebruiken door politici en bleef het oecumenische netwerk functioneren. Dat was niet aan de Wereldbond te danken, want die was toen eigenlijk niet meer actief.

Vanwege het vasthouden aan het onrechtvaardige Verdrag van Versailles, en de bezetting van het Roergebied in 1923, alsook het steeds maar blijven eisen dat Duitse vertegenwoordigers eenzijdig de Duitse schuld aan de Eerste Wereldoorlog zouden belijden, komt de inbreng van de Franse afdeling in de Wereldbond, ondanks de bijdrage van belangrijke theologen als W. Monod en E. Gounelle, bijzonder negatief over. Al lezend krijgt men het gevoel dat ook Dam vindt dat de Duitsers niet genoeg kan-